

6. Постанова Верховного Суду від 13 травня 2019 року у справі № 638/1962/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81796072> (дата звернення: 21.03.2024)
7. Постанова Верховного Суду від 30 січня 2020 року справа № 686/15607/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87423904> (дата звернення: 23.03.2024)
8. Постанова Верховного Суду від 05 грудня 2022 року справа № 725/1677/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107804673> (дата звернення: 24.03.2024)
9. Постанова Верховного Суду від 17 листопада 2021 року справа № 756/11915/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101360925> (дата звернення: 25.03.2024)
10. Постанова Верховного Суду від 26 березня 2021 року справа № 414/277/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95907466> (дата звернення: 26.03.2024)
11. Principles of european family law regarding property relations between spouses. URL: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PRS-English1.pdf> (Last accessed: 28.03.2024).

Вікторія Надьон,
*докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВО ДИТИНИ НА СПІЛКУВАННЯ ТА КОНТАКТ З ТИМ З БАТЬКІВ, ЯКИЙ ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО

В останні роки в Україні зросла кількість розлучень, незарєстрованих шлюбів, багато сімей були вимушені роз'єднатися під час війни, велика кількість дітей виховується одним із батьків. В силу обставин окремого проживання, право дитини на спілкування та контакт з одним із батьків, який проживає окремо, часто порушуються. Положення статті 11 Закону України «Про охорону дитинства» [1] визначають, що кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Батько й мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей.

Згідно з частиною першої статті 12 Закону України «Про охорону дитинства» [1] на кожного з батьків покладається однакова відповідаль-

ність за виховання, навчання та розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний та моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини (ст. 141 СК України).

Отже, матір та батько наділені рівними правами та обов'язками щодо дитини. Принцип рівності отримав своє тлумачення в рішенні Конституційного Суду України у справі № 1–10 / 2012 від 12 квітня 2012 р. [2]. У цьому рішенні Конституційний Суд України наголосив, що рівність та неприпустимість дискримінації особи є як конституційними засадами України, так і фундаментальними цінностями світового рівня та містяться у ряді міжнародних правових актах (у ст.ст. 1, 2 та 7 Загальної декларації прав людини 1948 р., ст.ст. 14 та 26 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., ст. 14 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р., у ст. 1 протоколу № 12 до Конвенції про захист прав людини та основних свобод). Рівність, яка гарантована Конституцією України, означає необхідність забезпечення всім людям рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру, з метою реалізації ними однакових за змістом та обсягом прав та свобод.

В ухвалі Верховного Суду від 30 травня 2019 р. у справі № 824/195/2018 ВС розкрив принцип рівності з позиції цивільного права як рівність правових можливостей суб'єктів правовідносин, що проявляється у рівності прав учасників цивільного обороту (у загальному статусі без зв'язку з конкретними правовідносинами), та у рівності правових можливостей учасників конкретних цивільно-правових відносин. Зазначений принцип використовується судами для забезпечення рівних правових можливостей як при вступі у цивільні правовідносини, так і при здійсненні суб'єктивних цивільних прав та виконанні суб'єктивних цивільних обов'язків [3]. Рівність не можна розглядати виключно як формальний критерій, вона має передбачати однакове ставлення та рівний доступ до можливостей. Безперечно, принцип рівності не можна розглядати як абсолютна забо-

рона обмежень чи неприпустимості привілеїв. Для певних осіб (наприклад, дітей, непрацездатного одного з подружжя тощо) може допускатися відмінне ставлення з метою вирівнювання їхнього положення (позитивна практика). При цьому критеріями порушено чи принцип рівності, будуть принципи пропорційності та справедливості [4].

Статтею 153 СК України закріплено, що мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом. Відповідно до положень статті 157 СК України питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

У випадках, коли мати або батько не позбавлені судом батьківських прав, проте один або обидва з батьків не можуть проживати разом із дитиною (наприклад, через розлучення батьків, арешт, депортацію тощо), в такому разі Конвенцією про права дитини зазначено, що «Держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини та прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини (Art. 9(3)). Пунктом 2 ст. 10 Конвенції передбачено *право дитини, батьки якої проживають у різних державах, регулярно підтримувати, особисті стосунки й прямі контакти з обома батьками, але не за виключних обставин* [1].

В рамках Ради Європи для України є чинною Конвенція про контакт з дітьми від 15 травня 2003 р. (ETS № 192). Відповідно до положень ст. 2 Конвенції визначено тлумачення категорії «**контакт**» – це: 1) перебування дитини протягом обмеженого періоду разом з особою, з якою вона зазвичай не проживає, чи зустріч з такою особою; 2) будь-яку форму спілкування між дитиною та такою особою; 3) надання інформації такої особі про дитину, або дитині про таку особу [5].

Показовим у цьому контексті є рішення у справі «N. R. v. Paraguay» № CRC/C/83/D/30/2017 від 03.02.2020 року стосовно виконання рішення суду, яким було встановлено графік спілкування батька з дитиною. Комітет ООН з прав дитини зробив ряд висновків відповідно до цього рішення, які можуть стати в нагоді й в українській судовій практиці.

Так, комітет аналізував обставини справи в контексті забезпечення права дитини на підтримку на регулярній основі особистих відносин і прямих контактів зі своїм батьком, оскільки відносини дитини і батька мають найважливіше значення для розвитку дитини. Відповідно до п. 3 ст. 9 Конвенції про права дитини, держави-учасниці зобов'язані поважати право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадку, коли це суперечить принципу найкращого забезпечення інтересів дитини. Такі зв'язки особливо важливі в тих випадках, коли батьки припинили спільне проживання або живуть в різних країнах. Комітет вважає, що судові справи на предмет встановлення прав дитини на спілкування з одним із батьків, повинні проводитися оперативно, оскільки втрачений час може мати наслідки для їхніх стосунків. Так, відповідно до аналізованої справи, через те, що рішення, яким було встановлено графік спілкування, не виконувалося 2 роки, виникла проблема поступового віддалення дитини від батька, що в свою чергу порушує право передбаченого п. 3 ст. 9 Конвенції і нашкодило кращим інтересам дитини.

Таким чином, *системний аналіз наведених норм матеріального права дає підстави вважати, що батько, який проживає окремо від дитини, також має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батьку спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини.*

Використані джерела:

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
2. Рішення Конституційного суду України від 12.04.2012 №9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#Text>
3. Постанова Верховного Суду від 30 травня 2019 р. у справі №824/195/2018. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82217805>
4. Mendzhul M. V. The effect of the principle of equality in family relations. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/6/26.pdf>
5. Конвенція про контакт з дітьми (ETS N 192): Міжнародний документ від 15.05.2003 р. № ETSN192. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_659#Text